

2. Бориславська О. «Демократія на паузі? Співвідношення демократії з іншими конституційними цінностями в умовах війни» : збірник матеріалів і тез міжнародної конференції «Конституція України та триада європейських цінностей: погляд у світлі євроінтеграції (м. Київ, 28 червня 2023 р.). Київ : ВАІТЕ, 2023. 206 с. С.16-21.

3. Alexandru TĂNASE. The Role of Constitutional Courts in Preserving Democracy in the Modern World. «Конституція України та триада європейських цінностей: погляд у світлі євроінтеграції». Міжнародна конференція з нагоди Дня Конституції України (м. Київ, 28 червня 2023 р.). Київ : ВАІТЕ, 2023. 204 с. С. 165-169.

4. Carolyn HAMMER. «The Role of Constitutional Justice in Strengthening Democratic Institutions, Respect for Human Rights and the Rule of Law in the OSCE Region». «Конституція України та триада європейських цінностей: погляд у світлі євроінтеграції». Міжнародна конференція з нагоди Дня Конституції України (м. Київ, 28 червня 2023 р.). Київ : ВАІТЕ, 2023. 204 с. С.66-70.

5. Венеціанська комісія. Вища Рада Правосуддя. URL: <https://hcj.gov.ua/page/venecianska-komisiya>

Горобець Тетяна Мирославівна,
здобувачка вищої освіти бакалавра ННІ
№ 1 Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Осауленко Андрій Олександрович,
професор кафедри конституційного права
та прав людини НАВС,
доктор юридичних наук, професор

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З 2014 року на території Української держави триває воєнне протистояння з російською федерацією. З 24 лютого 2022 року РФ розпочала повномасштабне вторгнення, унаслідок якого розгорнулася російсько-українська війна. На теренах нашої держави введено воєнний стан, що зумовило необхідність внесення змін до різних нормативно-правових актів.

Із початком збройного опору її громадяни України потребують особливого захисту своїх основоположних прав та свобод. Проте незважаючи на такий складний та екстремальний час держава повинна забезпечувати баланс між необхідністю захисту національної безпеки та дотриманням фундаментальних прав і свобод громадян.

Права та свободи людини і громадянина – це фундаментальні засади будь-якого демократичного суспільства. Вони визначають межі взаємовідносин між індивідом та державою, гарантують кожній людині можливість вільного розвитку та самореалізації.

Особисті права і свободи людини — це закріплені правом можливості фізичного існування і духовного розвитку людини. Ними володіють всі проживаючі на території України, незалежно від свого правового стану [1]. Права людини – комплекс природних і непорушних свобод і юридичних можливостей, обумовлених фактом існування людини в цивілізованому суспільстві. Право виступає мірою свободи і зміст його в тому, щоб узгодити свободу окремої людини зі свободою інших членів суспільства із дотриманням принципу рівності.

Конституційні права людини і громадянина – це види можливої поведінки людини і громадянина у суспільстві та державі з метою задоволення своїх життєво важливих інтересів, які зазначені у Конституції та інших нормативно-правових актах. Конституційні свободи людини і громадянина – це їх спроможність діяти відповідно до своєї мети, інтересів, можливість вибору власного незалежного того чи іншого рішення [2].

Основний Закон України – Конституція України (а саме стаття 55) визначає, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [3]. Тобто кожен сам може захищати свої права та свободи.

Слід зазначити, що запровадження особливого правового режиму, зокрема воєнного стану, є потенційною загрозою для основних прав і свобод, саме тому чинне законодавство України містить низку важливих гарантій охорони прав людини. Зокрема, обмеження конституційних прав і свобод громадян, які можуть бути застосовані за умов надзвичайного та воєнного стану, є вичерпними й розширеному тлумаченню не підлягають. Термін їх застосування не може перевищувати терміну, протягом якого триває воєнний стан. В умовах надзвичайного та воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України.

У зв'язку із введенням воєнного стану Конституція передбачає певні обмеження у особистих правах та свободах, наприклад: право на свободу пересування, право на працю, право на страйк, право на освіту, право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Незважаючи на обмеження, Конституція України передбачає ряд прав і свобод, які не можуть бути обмежені навіть під час дії воєнного стану. До таких прав належать: право на життя і недоторканність; заборона катувань та інших видів жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання; право на свободу думки і слова; право на об'єднання в політичні партії та громадські організації; право на мирні зібрання; право на власність тощо.

Важливо розуміти, що будь-які обмеження повинні бути:

1. Законними, тобто базуватися на чинному законодавстві.
2. Необхідними, тобто спрямованими на забезпечення національної безпеки.
3. Пропорційними з метою не перевищення необхідного для досягнення мети обмеження.
4. Тимчасовими - діяти лише протягом періоду дії воєнного стану.

Основними викликами захисту прав та свобод людини і громадянина умовах воєнного стану є обмеження прав та свобод з метою забезпечення безпеки, адже під час воєнного стану відбуваються вбивства мирного цивільного населення, тортури; гуманітарна криза – тобто нестача їжі, води, інших життєвонеобхідних речей.

Враховуючи, що в нашій державі було введено воєнний стан, на даний момент наріжним питанням є налагодження комунікації та чіткої взаємодії при виконанні обов'язків усіма органами державної влади та посадовими особами. Водночас не можна допустити використання воєнного стану в Україні в політичних цілях, у тому числі спрямованих на скасування виборів і перенесення термінів. При дотриманні цих вимог введений в Україні воєнний стан надає мінімальний вплив на обмеження прав українських громадян, в іншому випадку в країні може виникнути реальна загроза гострої внутрішньої кризи з непередбачуваними наслідками.

Для забезпечення прав та свобод людини і громадянина існує наступна система національних засобів юридичного захисту:

1. Суд. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

2. Конституційний суд України. Кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених Конституцією, та у порядку, визначеному законом.

3. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

4. Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

5. Прокуратура України здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

6. Національна поліція України забезпечує охорону прав і свобод людини.

Як висновок необхідно зазначити, що обмеження основних прав і свобод людини полягає в законному і виключно легітимному, тимчасовому, цілеспрямованому, недискримінаційному, суспільно-корисному звуженні обсягу і змісту основних можливостей людини. Можливість обмеження основних прав і свобод людини з боку держави передбачена практично у всіх міжнародно-правових

